

**DET HÄR ÄR ETT
STYRDOKUMENT**

PROGRAM

Biblioteksprogram för Botkyrka kommun 2024–2028

Infrastruktur för livslångt läsande

Dokumentkategori: Aktiverande
Beslutat av: Kommunfullmäktige
Antagen: 2024-03-05
Diarienummer: KS/2023:00052
Dokumentet gäller för: KFN, UN och MKC
Dokumentansvarig: Kultur- och fritidsnämnden
Ansvar för revidering: Kultur- och fritidsnämnden

**BOTKYRKA
KOMMUN**

PROGRAM

BOTKYRKA
KOMMUN

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

Innehållsförteckning

Biblioteksprogram för Botkyrka kommun 2024–2028	3
Grundläggande perspektiv och förhållningssätt för biblioteken i Botkyrka	5
Agenda 2030 och Ett hållbart Botkyrka	5
Människors lika värde - en bas för verksamheten	7
Prioriterade målgrupper	8
Biblioteken i Botkyrka	9
Folkbibliotek	9
Skolbiblioteken i grund – och gymnasieskolan	10
Biblioteket vid Mångkulturellt centrum	11
Bibliotekens prioriterade utvecklingsområden 2024–2028	12
Område 1: Livslång läs- och språkutveckling	13
Område 2: Likvärdighet och tillgänglighet.....	15
Område 3: Delaktighet och inkludering.....	17
Område 4: Systematisk samverkan för ett läsande Botkyrka.....	19
Uppföljning	20
Centrala begrepp och definitioner	21

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

Biblioteksprogram för Botkyrka kommun 2024–2028

VISION

Ett läsande Botkyrka

I Botkyrka arbetar biblioteken tillsammans för ett långsiktigt hållbart samhälle genom att främja läskunnighet och läslust, för att stärka jämlikhet och öka invånarnas egenmakt och möjlighet att bidra till lokal demokratiutveckling.

Biblioteksprogram för Botkyrka kommun 2024–2028 pekar ut riktningen för Botkyrka kommuns visioner och långsiktiga mål för samtliga bibliotekstyper i kommunen, med särskilt fokus på insatser för de i lagen prioriterade målgrupperna.

Biblioteken i samhället gör dagligen folkbildande insatser och bistår med kunskap om samhällsfrågor och digital kommunikation, det senare ger nya möjligheter men ställer också nya krav på kritisk informationskunnighet. Biblioteken ska tillsammans arbeta med folkbildning genom att möjliggöra kunskapsinhämtning, läsutveckling och läslust, kulturskapande och -deltagande för människor i olika åldrar och livsskeden, på svenska och andra språk utifrån ett vidgat textbegrepp.¹

Kommunens bibliotek är till för invånarna. Det gäller alla. Några

Enligt bibliotekslagen ska varje kommun ha folkbibliotek.**Biblioteken ska enligt lag**

verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning

främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt

finnas tillgänglig för alla

Enligt skollagen ska

alla elever ha tillgång till skolbibliotek.

alla skolbibliotek erbjuda lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas

¹ Se vidare i avsnitt "Centrala begrepp och definitioner" för beskrivning av begreppen *folkbildning* och *vidgat textbegrepp*

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

exempel: de små barnen, där folkbiblioteket bidrar till språkutveckling på öppna förskolan och med böcker på förskolan, skoleleven som får stöd i att utveckla läs- och informationsfärdigheter i skolbiblioteket, den studerande som tar del av specialsamlingarna om migration på Mångkulturellt centrum's bibliotek, den vuxna som deltar i språkcaféer och boksamtal eller datorhandledning på folkbiblioteket, läser tidningar från hela världen, den nyinflyttade kommuninvånaren som hittar till folkbiblioteket och får vidare information och samhällsvägledning, den rörelsehindrade som får böcker skickade hem till sig och äldreboendet som tar emot depositioner och deltar i högläsning.

Biblioteksprogrammet är Botkyrka kommuns biblioteksplan. Det är lagstadgat att alla kommuner ska ha en biblioteksplan.² I arbetet med biblioteksprogrammet har en förstudie tagits fram med fokus på kartläggning av Botkyrkabornas behov, vanor och förutsättningar för livslångt läsande. Parallellt med processen att ta fram ett nytt biblioteksprogram har en läsutredning genomförts.³ I båda nulägesanalyserna har delaktighet och dialog med Botkyrkabor och besökare varit en viktig utgångspunkt för att identifiera utvecklingsområden, och det blir även fortsatt centralt i planering och genomförande av biblioteksprogrammets prioriterade insatsområden. När programmet är politiskt antaget genomförs det och följs upp av tjänstepersoner. Principen om armlängds avstånd är avgörande och vägledande för Botkyrka kommun.⁴

Till grund för biblioteksprogrammet ligger bibliotekslagen, skollagen och Botkyrka kommuns värdegrund.⁵ Även förändringar i omvärlden såsom krig, pandemi och klimatförändringar och dess följder påverkar biblioteksprogrammets prioriterade utvecklingsområden. Demokratiska utmaningar som digitalisering, ökade sociala klyftor, en allt äldre befolkning och ökade behov av stöd i det livslånga lärandet påverkar biblioteken. I Botkyrka finns tendenser till att unga i lägre grad söker sig till studier, och inte deltar i demokratiska val vilket påverkar deras möjligheter att forma sina liv och ha inflytande i samhällsutvecklingen.

² Se avsnitt "Centrala begrepp och definitioner" för vidare beskrivning *biblioteksplan*

³ Läsandeutredning – en utvärdering som har genomförts av Splitvision Research AB på uppdrag av Kultur- och fritidsförvaltningen i Botkyrka kommun, mars 2023

⁴ Se avsnitt "Centrala begrepp och definitioner" för vidare beskrivning av *armlängds avstånd*

⁵ Bibliotekslag (2013:801) 2 kap. 36 § skollagen (2010:800), Hänvisning till reviderad Skollag som börjar gälla 2 juli 2023

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

Utvecklingen pekar mot allt sämre läsfärdigheter och läsmotivation hos unga. Goda läsfärdigheter, på alla ens språk, är en förutsättning för ett livslångt lärande och att kunna påverka och ha makt över de egna livsvalen. Att ha tillgång till svenska språket öppnar dörrar till demokratiskt inflytande och delaktighet i samhället. Ur ett livsperspektiv påverkar läslust och läsfärdigheter folkhälsan.

Förstått ur ovan nämnda perspektiv är läskunnighet inte enbart en biblioteksfråga. Det är en demokrati- och samhällsfråga som kräver gemensamma krafttag. Genom systematisk samverkan ökar möjligheterna att inspirera och främja lärande och läsning, och skapa förutsättningar för upplevelser och delaktighet i samhället. Biblioteksverksamheten är ett allt viktigare demokratiskt verktyg för att stärka jämlikheten i kommunen och trygga grundläggande mänskliga rättigheter. Botkyrkas biblioteksprogram definierar prioriterade utvecklingsområden för kommande programperiod, och olika former för samverkan som stärker kommunens infrastruktur för livslångt läsande.

Grundläggande perspektiv och förhållningssätt för biblioteken i Botkyrka

Biblioteksprogrammet utgår från och styrs ytterst av bibliotekslagen, i många delar i relation till FN-organet Unesco och IFLA:s (International Federation och Library Associations) internationella folkbiblioteksmanifest, och det gemensamma uppdraget att tillhandahålla medborgarna fri tillgång till kunskap och information genom att bygga upp allmänna bibliotek.⁶

Biblioteksprogrammet utgår också från de Botkyrkaspecifika perspektiven och kommunens värdegrund som beskrivs i följande avsnitt.

Agenda 2030 och Ett hållbart Botkyrka

Botkyrkas biblioteksverksamhet ska ta avstamp i *Ett hållbart Botkyrka* där kommunen beskriver prioriterade utmaningar för de kommande decennierna. Utgångspunkten för Ett hållbart Botkyrka är FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling, Agenda 2030.⁷

⁶ Folkbiblioteksmanifestet, Skolbiblioteksmanifestet, Svenska Unescorådet, Stockholm, 2000.

⁷ Se *Ett hållbart Botkyrka* Diariern: /KS/2020:146/

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

Ett hållbart Botkyrka utgår från de möjligheter Botkyrka har i den befolkning som lever och bor här, och från Botkyrka som plats. Utbildning och arbete ger Botkyrkaborna ekonomisk självständighet och ökade möjligheter till egenmakt, delaktighet och att själva forma sina liv. Egenmakt är en grundläggande förutsättning för hälsa. Ett hållbart Botkyrka förutsätter också ett inkluderande samhällsklimat som bejakar människors olikheter.

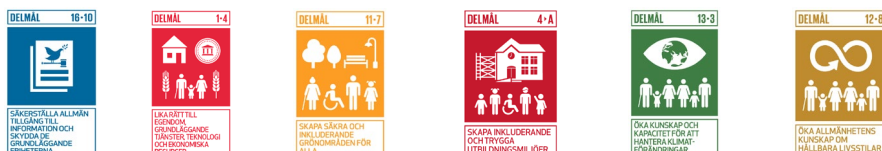
I Agenda 2030 ingår den grundläggande principen om att ingen ska lämnas utanför i genomförandet av de globala hållbarhetsmålen, vilket innebär att alla, överallt, ska kunna ta del av utvecklingens framsteg. Mänskliga rättigheter, barnets rättigheter och jämställdhet är centrala utgångspunkter för Sveriges arbete med Agenda 2030.

För Botkyrka kommun innebär principen att ingen Botkyrkabo får lämnas utanför den service som kommunen tillhandahåller och att kommunen skall arbeta för att alla, oberoende av förutsättningar, skall få lika möjligheter att leva hållbara liv som inte sker på bekostnad av planeten.

BIBLIOTEKSVERKSAMHET BIDRAR TILL GENOMFÖRANDET AV AGENDA 2030

Genom att stödja läs- och språkutveckling och erbjuda trygga platser för studier, kunskapsinhämtning och möten stärks Botkyrkabornas delaktighet i de demokratiska processerna. På så vis bidrar biblioteken i Botkyrka till genomförandet av *Ett hållbart Botkyrka* och därigenom flera av målen i Agenda 2030.

Agenda 2030 består av både mål och delmål, där delmålen utgör en mer detaljerad beskrivning av målområdets prioriteringar. Bibliotekens uppdrag och insatser har en direkt påverkan på flera av dem, bland annat genom att:

- Säkerställa allmän tillgång till information (delmål 16–10) och grundläggande samhällstjänster (delmål 1–4)
- Skapa inkluderande och trygga utbildningsmiljöer (delmål 4-A) och offentliga platser, däribland bibliotek (delmål 11–7)

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

- Öka allmänhetens kunskap och kapacitet att hantera klimatförändringar och en hållbar omställning (delmål 12–8 / 13–3)

Människors lika värde - en bas för verksamheten

Jämlikhet och likvärdighet är viktiga utgångspunkter för Botkyrka och för bibliotekens arbete i kommunen.⁸ Jämlikhet utgår från alla människors lika värde, rättigheter och skyldigheter. Alla har grundläggande rättigheter, men olika stort behov av samhällets insatser. Barn har genom Barnkonventionen och dess grundläggande principer om alla barns rättigheter och lika värde, en särskilt viktig ställning.⁹ Likvärdighet innebär just att arbeta för att skapa strukturer för alla att delta på lika villkor. Men alla individer och grupper har inte samma tillgång till offentliga rum såsom biblioteksverksamhet, samtal och möjlighet att yttra sig. I bibliotekens uppdrag ligger att utjämna de skillnaderna i tillgång och möjligheter. Bibliotekets verksamhet ska fungera kompensatoriskt för de av lagen prioriterade målgrupperna. Skollagen definierar också ett kompensatoriskt uppdrag som innebär att skolan ska sträva efter att vara likvärdig för alla och sträva efter att uppväga skillnader i barns och elevers förutsättningar såsom socioekonomisk bakgrund.

FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna fastställer varje människas lika värde utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. Till förklaringen ansluts ett antal rättigheter där demokrati och yttrandefrihet utgör två stora delar av bibliotekens syfte och roll.¹⁰

Det finns fall där olika mänskliga rättigheter står i konflikt med varandra. När värden som yttrandefrihet, frihet från diskriminering, rätt till liv och säkerhet står emot varandra, till exempel i bibliotekets programverksamhet eller medieurval, är frihet från diskriminering, rätt till liv, frihet och personlig säkerhet överordnande värden.

⁸ *Strategi för ett jämlikt Botkyrka*. Diariennr: /KS/2016:857/

⁹ Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

¹⁰ [Allmänförklaring om de mänskliga rättigheterna.pdf \(fn.se\)](#)

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

Med stöd i kommunens ledord *öppen, ansvarstagande, modig och energisk* arbetar biblioteken i alla led med att synliggöra och ha medborgaren i fokus. Verksamheten ska stärka individens möjligheter att uttrycka och utveckla olika delar av den egna identiteten. Bibliotekspersonalen ska kännetecknas av mångfald när det gäller bakgrund, kompetens och språkkunskaper. För att klara samhällets hållbarhetsutmaningar krävs ett interkulturellt förhållningssätt. Med hjälp av det synliggörs och förbättras ojämlika villkor och maktförhållanden, och främjar att grupper och individer möts och samarbetar över etniska, religiösa och sociala gränser.¹¹ Grundläggande är att uppmärksamma och motverka diskriminering och negativa effekter av segregation.

Prioriterade målgrupper

Bibliotekslagen fastställer att biblioteken i en kommun ska vara tillgängliga för alla och anpassas utefter användarnas behov, men att särskild uppmärksamhet ska ägnas åt barn och unga. Detsamma gäller personer med funktionsnedsättning. Utifrån deras olika behov ska biblioteken erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information. Prioriterade är också de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska. De ska erbjudas litteratur på sina språk och på lättläst svenska.

De prioriterade målgrupperna:

Barn och unga

Nationella minoriteter

Personer med annat modersmål än svenska

Personer med funktionsnedsättning

Utvecklingsområdena och de prioriterade insatserna i biblioteksprogrammet 2024–2028 ska utgå ifrån de prioriterade målgrupperna. Även flerspråkighet är en central och prioriterad utgångspunkt för all biblioteksverksamhet i Botkyrka. Det är en styrka att äga flera språk och en majoritet av invånarna i kommunen har den styrkan.

¹¹ Se *Ett hållbart Botkyrka*. Diariern: /KS/2020:146/

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

Biblioteken i Botkyrka

Folkbibliotek, skolbibliotek och specialbiblioteket på Mångkulturellt centrum har alla sin roll att fylla utifrån sina skilda uppdrag och åtaganden för en gemensam helhet för Botkyrka. Bibliotekens folkbildande verksamhet kompletterar skolornas bildande. För att kunna vara den kraft som behövs för att stärka demokratin och den enskilda individen, måste kommunens bibliotek, med delvis olika uppdrag, samverka sinsemellan.

Följande avsnitt beskriver organisation och uppdrag för de olika bibliotekstyperna i Botkyrka.

Folkbibliotek

Enligt bibliotekslagen ska folkbiblioteken vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till allsidig litteratur och verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i samhället och kulturlivet.

Folkbiblioteken i Botkyrka ingår i kultur- och fritidsförvaltningens verksamheter och omfattar sex lokalt utformade bibliotek.

UPPDRAG

Med utgångspunkt i bibliotekslagen är folkbiblioteken i Botkyrka öppna och inkluderande mötesplatser och verksamheter som bidrar till höjd kunskapsnivå och verkar för ökad folkhälsa. Utifrån ett relationsbyggande och inkluderande förhållningssätt och bemötande, skapas förutsättningar och anpassningar för allas möjlighet till delaktighet och medskapande.

Folkbiblioteken i Botkyrka är utformade utifrån sin lokala kontext. På så sätt är inget bibliotek det andra helt likt, varje bibliotek ska vara det bästa möjliga för området. Folkbiblioteken ska utan trösklar erbjuda en bredd av verksamheter och aktiviteter tillgängliga för alla. Genom att finnas på centrumnära platser där människor rör sig i sin vardag, i anslutning till exempelvis annan service och handel, ges både barn och vuxna goda förutsättningar att ta del av bibliotekens verksamhet. Biblioteken ska vara trygga mötesplatser med rum för möten, dialog och studier som bas för det självständiga, livslånga lärandet. Folkbiblioteken ska finnas tillgängliga för alla åldrar och målgrupper, men ägna särskild uppmärksamhet åt barn och

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

ungdomar för att främja deras språkutveckling och för att stimulera till läsning på barn och ungas fria tid.

Ett av biblioteken är sedan 2021 samlokaliserat med medborgarkontor, Fritidsbanken och Xetmuseet. Det finns ett inriktningsbeslut i kommunen om att biblioteken och medborgarkontoren uppdras att samordna sina framtida lokalbehov i syfte att hitta mer kostnadseffektiva gemensamma lokallösningar. Beslutet utgår från att det finns vinster med en samlokalisering både för Botkyrkaborna och för kommunen. För Botkyrkaborna handlar det framför allt om tillgången till publika datorer och möjligheter att få stöd i att utföra sina ärenden digitalt, men en samlokalisering ger också möjlighet att möta Botkyrkaborna på ett mer samlat sätt och att samverka kring den information och upplysning som de söker på olika håll i kommunen.¹²

Bibliotekets verksamhet är inte begränsat till biblioteket som lokal. Bibliotekets verksamhet innefattar förutom det fysiska biblioteksrummet, också det digitala biblioteket och den uppsökande verksamheten. De prioriterade utvecklingsområdena i biblioteksprogrammet omfattar att utveckla metoder och arbetssätt för alla tre formerna av verksamhet.

I kommunens arbete med trygghet, säkerhet och beredskap spelar folkbiblioteken en viktig roll. Bibliotekens arbete är av betydelse för att stärka människors kunskap om informationspåverkan och hemberedskap. Kommunen definierar Botkyrkas folkbibliotek som en samhällsviktig verksamhet. Det innebär att biblioteket bedriver en verksamhet som upprätthåller och säkerställer en samhällsfunktion som är nödvändig för Botkyrkabornas grundläggande behov.¹³

Skolbiblioteken i grund – och gymnasieskolan

Enligt skollagen ska alla elever ha tillgång till skolbibliotek. Skolbiblioteken ska erbjuda lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildning ska kunna uppfyllas.

¹² *Samlokalisering av medborgarcenter och bibliotek i Botkyrka*. Diarienummer: /KS/2020:403/

¹³ *Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022–2025*, Regeringskansliet, Kulturdepartementet.

[Stockholm] 2022. Se avsnitt ”Centrala begrepp och definitioner” för *nationella strategin och samhällsviktig verksamhet*

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

Skolbibliotek i kommunens grund- och gymnasieskolor ingår i utbildningsförvaltningens verksamheter. Ansvarig för skolbiblioteket är rektorn på respektive skola.

I kommunen finns fyra kommunala gymnasieskolor och 22 kommunala grundskolor med ett elevunderlag om sammanlagt cirka 13 000 elever. Tillgången, omfattningen och kvaliteten på skolbibliotekens verksamhet varierar stort mellan grundskolorna.

Det finns också två cirkulationsbibliotek i Botkyrka kommun, ett beläget i Tullinge och ett beläget i Fittja. På dessa bibliotek finns titlar i klassuppsättning att låna för de kommunala grundskolorna.

UPPDRAG

Med skollagen, läroplanerna för gymnasie- och grundskolan och biblioteksprogrammet som grund är skolbiblioteken i Botkyrkas uppdrag att skapa en biblioteksverksamhet med hög kvalitet som fungerar som en integrerad, pedagogisk resurs på skolan. Skolbiblioteken ska bidra till det demokratiska medborgarskapet genom likvärdiga studiemöjligheter för alla elever. Verksamheten ska också stärka elevens digitala kompetenser och stödja och främja elevernas läs- och kommunikationsförmåga i en vidgad textvärld. Skolbiblioteken ska vara en plats och verksamhet som stimulerar och utmanar alla elever utifrån de egna förutsättningarna när det gäller både skönlitterärt läsande och ordinarie undervisning.

Skolornas biblioteksverksamhet ska bidra till elevernas språk- och kunskapsutveckling. Skolbibliotekarierna ska tillsammans med pedagogerna lära eleverna förstå vikten av källkritik, och väcka läslust genom att arbeta med dessa perspektiv under elevernas alla studieår. Genom kunskapsprogression och fokus på elevernas egen förmåga att söka, värdera och bearbeta olika informationskällor bidrar skolbiblioteket till arbetssätt som bygger på ett eget aktivt utforskande. I detta arbete ingår också att bygga broar mellan skol- och folkbiblioteken som resurser i det livslånga lärandet, och visa hur folkbiblioteken kompletterar under elevens fria tid.

Biblioteket vid Mångkulturellt centrum

Mångkulturellt centrum (MKC) är ett forum och en mötesplats för forskning och konstnärliga uttryck kring migration och social och kulturell mångfald. I uppdraget ingår att verka för ett samhälle där mångfalden speglas i den

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

nationella självbilden och där migration får en självklar plats i det svenska kulturarvet.

UPPDRAG

MKC ska enligt mål beslutade av styrelsen från 2024 vara ett inkluderande och tillgängligt kultur- och kunskapshus som på vetenskaplig grund bidrar till ökad tillit och sammanhållning i samhället: En mötesplats och röst för den svenska mångfalden. MKC ska vara en aktiv resurs för demokrati, jämlikhet och socialt hållbar utveckling – en nationell nod och internationell samarbetspart inom våra kunskapsområden, liksom en synlig, välkomnande och relevant aktör lokalt och regionalt. Detta innefattar MKC:s bibliotek.

Biblioteket på MKC är specialinriktat på centrets ämnesfrågor och har en av Sveriges mest omfattande samlingar av böcker, rapporter och skrifter om migration, mångfald, etnicitet, rasism, diskriminering, interkulturalitet och liv i exil och segregation. Därigenom är biblioteket en viktig kunskapsresurs för både forskning och en bred allmänhet såväl lokalt som nationellt. Biblioteket bidrar till att bredda det nationella såväl som det lokala biblioteksbeståndet och kompletterar och samverkar med kommunens övriga biblioteksverksamhet.

MKC:s bibliotek är också en öppen och välkomnande mötesplats, där medborgaren erbjuds möjlighet att fördjupa sig i centrets frågor och reflektera kring mångfaldens kulturhistoria i Botkyrka kommun.

Bibliotekens prioriterade utvecklingsområden 2024–2028

De prioriterade utvecklingsområdena är gemensamma för alla bibliotekstyperna inom Botkyrka, men insatser och satsningar skiljer sig ibland åt utifrån bibliotekstypernas olika uppdrag, åtagande och nuläge.

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

Prioriterade utvecklingsområden:

Livslång läs- och språkutveckling

Likvärdighet och tillgänglighet

Inkludering och delaktighet

Systematisk samverkan

Utvecklingsområdena struktureras utifrån fyra områden: *livslång läs- och språkutveckling, likvärdighet och tillgänglighet, inkludering och delaktighet* och *systematisk samverkan*. Områdena överlappar och samverkar med varandra, där det läsfrämjande arbetet löper tematiskt genom alla områdena.

Samtliga utvecklingsområdena ska utgå från de prioriterade målgrupperna barn och unga, personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska.

Område 1: Livslång läs- och språkutveckling

Biblioteken är en plats för upplevelser av litteratur, berättelser och kultur. Det läsfrämjande arbetet ska stärkas under programperioden, genom utvecklade läs- och lärmiljöer, och kompetensutveckling. Tillgång till litteratur och berättelser, läsande förebilder, inspirerande och kunnig personal och positiva normer kring läsning är viktiga verktyg i det läsfrämjande arbetet. Bibliotekarierna är nyckelpersoner som levandegör och förmedlar litteraturen, väcker läslust och inspirerar till läsning i olika skeden i livet. För detta behöver bibliotekarierna stärkas i sin profession och i rollen som läsfrämjare.

Tidiga insatser är avgörande för språkutvecklingen. Särskilt prioriterat för folkbiblioteken är arbetet med barns läs- och språkutveckling för de allra yngsta och vuxna i barnets närhet, såsom till exempel vårdnadshavare och förskolepersonal. Vuxna som läsande förebilder är en viktig del i att skapa goda förutsättningar för läsning. Insatser för barn i mellanstadie- och högstadieåldern ska också prioriteras under programperioden för att skapa kontinuitet och goda förutsättningar för läsgemenskaper och läslust i åldrar då läsmotivationen kan minska. Skolbibliotekens roll behöver inkluderas och tydliggöras inom det läsfrämjande arbetet för grund- och gymnasieskolan.

Både folk- och skolbibliotek ska verka för att främja läsning och språkutveckling hos barn och unga utifrån sätt som forskning visat är framgångsrika: den sammanlagda exponeringen av språket genom hela livet spelar stor roll, och språkutveckling på modersmålet leder till utveckling på

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

alla ens språk, så även svenskan. Med grund i språklagen ska alla ges möjlighet att både lära sig, utveckla och använda svenska, och ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.¹⁴

Skolbibliotekens målgrupp är enbart skolans elever och pedagoger under skoltid, medan folkbiblioteken riktar in sig mot förskolan och barn och ungas fria tid. Folkbibliotekens verksamhet ska därutöver nå även övriga Botkyrkabor. Medielandskapet för vuxna och unga vuxnas behov och lärande är under förändring, och förutsättningarna ser olika ut när det gäller läskunnighet och tillgång till den teknik som krävs för att läsa på olika sätt. Programperiodens insatser innebär att identifiera och flexibelt möta upp de nya behoven och skapa strukturer och stöd för dem.

MKC:s bibliotek välkomnar alla men riktar sig särskilt till studerande, forskare och intresserad allmänhet samt de som inom sin profession vill utveckla sin kompetens inom MKC:s kunskapsområden.

Gemensamt fokus ligger vid att stödja en positiv läsutveckling och skapa förutsättningar för barn och unga att bli vana biblioteksbesökare och möjliggöra goda läsvanor i alla åldrar.

¹⁴ Språklag (SFS2009:600)

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

LIVSLÅNG LÄS- OCH SPRÅKUTVECKLING

Samtliga bibliotek i Botkyrka prioriterar under perioden att genomföra insatser och att utveckla arbetssätt vad gäller att:

- förmedla och inspirera till läsning och litteratur på många språk utifrån ett vidgat textbegrepp
- verka för positiva normer och attityder till läsning, litteratur och lärande
- stärka befintliga strukturer och utforska fler metoder och modeller för att väcka läslust
- stödja personalens kompetens avseende läs- och litteraturförmedling

Folkbiblioteken
prioriterar även
insatser vad
gäller att:

- fungera som ett nav för kunskap och läslust för samtliga åldersgrupper

Skolbiblioteken
prioriterar även
insatser vad
gäller att:

- fungera som ett nav för kunskap och läslust
- arbeta utifrån ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (SKUA)
- arbeta för progression i elevernas medie- och informationskunskaper (MIK) i samtliga årskurser

**MKC:s
bibliotek**
prioriterar även
insatser vad
gäller att:

- bidra till att samla kunskap, livsberättelser och dokumentation om migration till Sverige
- vara forskande förebilder och kunskapsresurs för både forskning och bred allmänhet såväl lokalt som nationellt

Område 2: Likvärdighet och tillgänglighet

Alla i Botkyrka ska få likvärdiga förutsättningar att kunna ta del av och vara med och skapa biblioteksverksamhet utifrån sina behov och förutsättningar för att kunna utveckla identiteter, läsfärdigheter och läslust. Biblioteken ska tillhandahålla olika sorters medier, information och upplevelser utifrån flerspråkighet och ett vidgat textbegrepp för att vara likvärdiga och tillgängliga för fler.

Programperioden innebär insatser som tar bort trösklar och skapar struktur för likvärdig tillgång till biblioteksverksamhet i syfte att nå fler i det läs- och språkutvecklande arbetet. En del i detta är att skapa inspirerande och

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

lättorienterade biblioteksmiljöer, som ökar tillgängligheten och bidrar till trygghet, läslust och kunskapsinhämtning. Befintliga strukturer och metoder som syftar till likvärdig biblioteksverksamhet för barn och unga ska utvecklas och spridas. I Botkyrka finns exempelvis arbetet med kulturella allemansrätten, dit alla skolor bjuds in, Läsa äger och flerspråkig verksamhet för de allra yngsta och deras vuxna.¹⁵ De som inte kan komma till biblioteket ska också få tillgång till litteratur och läsning. Det går att läsa på flera sätt.

Skolbiblioteken ska arbeta aktivt utifrån det kompensatoriska uppdraget så att alla elever utvecklar sitt läsande. Därför behöver skolbiblioteksverksamhetens viktiga roll inkluderas och tydliggöras inom språkutvecklingsarbetet som sker inom grund- och gymnasieskolan. Eftersom tillgången, omfattningen och kvaliteten varierar behöver likvärdigheten säkerställas. Det ska göras genom att elevers tillgång till skolbiblioteken ökar, med ökat antal utbildade skolbibliotekarier och ett allsidigt och kvalitativt utbud av digitala och analoga medier.

MKC:s bibliotek är en mötesplats där medborgarna erbjuds programverksamhet såsom studiecirkelar och bokcirkelar, författarsamtal och andra publika program.

¹⁵ Se avsnitt ”Centrala begrepp och definitioner” för vidare beskrivning av *Botkyrka kulturella allemansrätt* och *Läsa äger*

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

LIKVÄRDIGHET OCH TILLGÄNGLIGHET

Samtliga bibliotek i Botkyrka prioriterar under perioden att genomföra insatser och att utveckla arbetssätt vad gäller att:

- alla får tillgång till bibliotekens verksamheter, medier och lokaler oavsett förutsättningar
- bemöta användarna utifrån deras olika behov
- erbjuda trygga rum och verksamhet med utrymme för olika behov
- vara en öppen, välkomnande och lättnavigerad mötesplats som inspirerar och väcker läslust och nyfikenhet

Folkbiblioteken
prioriterar även
insatser vad gäller
att:

- utveckla det strategiska mediarbetet för ökad tillgänglighet till bibliotekets samlade medier
- utveckla och systematisera arbetssätt och strukturer så att fler nås och får kännedom om och kan ta del av biblioteken och dess verksamhet

Skolbiblioteken
prioriterar även
insatser vad gäller
att:

- öka elevernas tillgång till skolbibliotek så det möjliggör för elever att kontinuerligt besöka biblioteket
- systematiskt och på nya sätt arbeta för att nå de elever som inte identifierar sig som läsande eller som självmant besöker bibliotek.

MKC:s bibliotek
prioriterar även
insatser vad
gäller att:

- vara en resurs och en mötesplats för forskning och kunskapsinhämtning kring migration och social och kulturell mångfald
- utveckla programverksamheten och verka folkbildande

Område 3: Delaktighet och inkludering

Biblioteken ska skapa förutsättningar för att vara en trygg och inkluderande mötesplats för det fria ordet, för människor att göra den egna rösten hörd, och inspirera till samtal och möten som viktiga delar i den demokratiska processen.

Den ökade digitaliseringen av samhället gör att de som inte har tillgång till teknik eller sällan använder internet riskerar ett digitalt utanförskap. Det ställer nya krav på arbetet med folkbildning, där biblioteken behöver stärka Botkyrkabons kunskaper om hur medie- och informationsteknik kan användas för att självständigt finna tillförlitlig information och kunskap, att källkritiskt förhålla sig till den och få tillgång till den samhällsinformation,

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

nyhetsförmedling och läsning de behöver, även i tider av kris. En stark demokrati bygger på invånare som självständigt kan söka och värdera information. Insatserna under programperioden innebär att skapa förutsättningar för att stärka digital kompetens och delaktighet och arbeta strukturerat med utveckling av metoder för MIK.¹⁶

Insatserna kräver normkritiska och interkulturella förhållningssätt för att skapa förutsättningar för medskapande och delaktighet. Genom öppna mötesplatser erbjuds alla i Botkyrka att känna tillhörighet och att kunna påverka biblioteksverksamheten såväl som samhället. Insatserna innebär att utveckla modeller för att inhämta användarnas synpunkter för att anpassa verksamheten utifrån deras behov och förutsättningar.

DELAKTIGHET OCH INKLUDERING

Samtliga bibliotek i Botkyrka prioriterar under perioden att genomföra insatser och att utveckla arbetssätt vad gäller att:

- utveckla metoder för inflytande och medskapande i bibliotekets verksamhet för att spegla och stärka besökarna och deras känsla av tillhörighet
- bidra till att öka de digitala färdigheterna hos alla i Botkyrka genom vägledning i att självständigt finna, analysera och värdera information
- utveckla den digitala biblioteksverksamheten så att fler får tillgång och kan delta
- stödja personalens kompetensutveckling gällande digitala tjänster och system

Folkbiblioteken
prioriterar även
insatser vad
gäller att:

- erbjuda medier och verksamhet på språk som talas och läses i Botkyrka
- integrera och utveckla läsfrämjande verksamhet i digitala system och verktyg
- stärka och utveckla normkritiska och interkulturella förhållningssätt i verksamhetens alla delar

Skolbiblioteken
prioriterar även
insatser vad
gäller att:

- vara stöd och resurs för ökad kunskap inom källkritiskt tänkande, informationskompetens och MIK hos elever och skolans personal

**MKC:s
bibliotek**
prioriterar även
insatser vad
gäller att:

- vara en öppen mötesplats för fler, för samtal och kunskapsinhämtning

¹⁶ För vidare beskrivning av begreppet *MIK* se avsnitt "Centrala begrepp och definitioner"

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

Område 4: Systematisk samverkan för ett läsande Botkyrka

För att ett språkutvecklande och läsfrämjande arbete ska vara så effektivt som möjligt behöver det genomsyra alla verksamheter. Ett gemensamt arbete bidrar till fler språkliga förebilder och kontaktytor för läsning, interaktioner och samtal som är centrala faktorer för språk- och läsutvecklingen. Flera yrkeskategorier som arbetar tillsammans kan nå ut bredare, och ta vara på varandras kompetenser med målet om en infrastruktur för livslångt läsande.

Programperioden innebär fokus på att bygga broar mellan verksamheterna, för att nå ut likvärdigt och mer löpande till alla i Botkyrka. De olika bibliotekstyperna kombinerar och kompletterar varandras verksamheter och uppdrag, och når ut med planerade insatser genom systematisk och kontinuerlig samverkan. Det bidrar också till ökad förståelse för varandras uppdrag, samtidigt som den egna verksamhetens uppdrag och identitet stärks. Verksamhetsöverskridande samverkan ska utgå ifrån befintliga områden och målgrupper och skapa goda förutsättningar för progression och ett livslångt läsande, som börjar redan i de allra yngsta åren.

Samverkansfokuset innefattar verksamheter såväl inom Kultur- och fritidsförvaltningen, Utbildningsförvaltningen och MKC som mellan dem. Samverkan behöver också ske med andra bibliotek utanför kommunen till exempel högskole- och universitetsbibliotek.

För att biblioteken ska lyckas med sina uppdrag krävs ännu bredare samarbete: med förskolan, medborgarkontoren och övrig kommunal verksamhet i Botkyrka såsom arbetsmarknads- och vuxenutbildningsnämnden och vård- och omsorgsnämnden, liksom med regional verksamhet såsom barnvårdscentraler och logopeder. Viktigt är också tät samverkan med civilsamhället: i lokala nätverk, med föreningsliv, funktionshinderrörelsen, studieförbund och med Botkyrkas många kreativa aktörer.

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

SYSTEMATISK SAMVERKAN FÖR ETT LÄSANDE BOTKYRKA

Samtliga bibliotek i Botkyrka prioriterar att genomföra insatser och att utveckla arbetssätt vad gäller att:

- utveckla strukturer för systematisk samverkan med kommunens alla bibliotekstyper
- planera och genomföra gemensam kompetens- och metodutveckling utifrån biblioteksprogrammets prioriterade utvecklingsområden och utveckla arbetet med det kollegiala lärandet
- utveckla intern samverkan inom respektive biblioteksorganisation
- utveckla samverkan med kommunens förvaltningar, organisationer och civilsamhället
- skapa strukturer för gemensam uppföljning av samverkan

Uppföljning

De beskrivna utvecklings- och insatsområdena resulterar i specifika aktiviteter och uppdrag kopplat till ordinarie styrsystem inom kommunen. Kultur- och fritidsnämnden ansvarar för uppföljning av folkbiblioteksverksamheten genom att det årligen tas fram en verksamhetsplan, i vilken mål och mått för kommande år sätts upp. Utbildningsnämnden ansvarar för uppföljning av skolbiblioteksverksamheten, som är en del av skolans och verksamhetsområdets systematiska kvalitetsarbete. Varje skola ska ha en plan för biblioteksverksamheten. I planen redovisas det för en årlig kartläggning av bemanning och kompetens med strävan om ökad bemanning och fler fackutbildade skolbibliotekarier. Prioriterade utvecklingsområden för MKC definieras utifrån biblioteksprogrammets inriktning, i de verksamhetsplaner som Mångkulturellt centrum styrelse beslutar om.

Utöver uppföljning som görs för respektive bibliotekstyp genomförs årligen en övergripande planering och utvärdering av samverkan och gemensamma satsningar. Ambitioner och vision ska hållas levande, och hållbara strukturer byggas upp, till exempel genom synkroniserade årshjul och samkörda mätpunkter. Det är relevant att också mäta konsekvenser av icke uppfyllda mål. Vad görs i stället och vad innebär det för Botkyrkas invånare? För uppföljningen ansvarar en fortsatt verksam styrgrupp med en bred sammansättning, såväl som projektgrupp, för det livslånga läsandet i kommunen.

Centrala begrepp och definitioner

Agenda 2030 - FN:s agenda för förändring mot ett hållbart samhälle. Sverige har beslutat att vara ledande i genomförandet av agendan. Genomförandet innebär en successiv omställning av Sverige som modern och hållbar välfärdsstat, på hemmaplan och som del av det globala systemet

Armlängds avstånd - Principen om armlängds avstånd formulerades av nationalekonomen John Maynard Keynes efter andra världskriget. Grundtanken är att politiken fattar beslut om anslagen till kultur men aldrig över det konstnärliga innehållet för att på så sätt garantera att konsten är fri och obunden och inte blir ett verktyg för olika politiska propagandasyften.

Botkyrka kulturella allemansrätt - Struktur som årligen och återkommande erbjuder alla barn och elever i Botkyrka en utvald aktivitet per årskurs i grundskolan och för förskolans fyraåringar en kulturell upplevelse och eget skapande som stärker skolans och förskolans breda uppdrag. En kulturgaranti som för folkbibliotekens del innebär erbjudande om biblioteksbesök för alla sexåringar och bokprat för alla i årskurs 4.

Egenmakt – Begreppet syftar på att varje individ upplever sig ha makt över den egna livssituation och möjlighet att påverka sin närmiljö. Tillsammans med Botkyrkaborna skapar vi verksamhet som bidrar till att stärka tilltron till den egna förmågan och tilliten till andra. En tillvaro som är meningsfull, begriplig och hanterbar är centralt för hälsan. Motsvarar engelskans empowerment.

Folkbildning - Biblioteken är med och skapar förutsättningar för att ett livslångt, informellt och självständigt lärande är möjligt och tillgängligt för alla. Folkbildningsbegreppet är av tradition tätt sammankopplat med en strävan om jämlikhet. I programmet beskrivs och kopplas detta till begrepp som kunskap, bildning och livslångt lärande och läsande.

Folkhälsa - Det allmänna hälsotillståndet, det vill säga det fysiska, psykiska och sociala välbefinnandet i en befolkning. Medan ansvaret för individers hälsa är ett samspel mellan individ och samhälle är folkhälsan i högre grad ett ansvar för samhället. Alla Botkyrkabor ska ha förutsättningar att leva i trygga miljöer som främjar hälsa och förebygger ohälsa, utan orättfärdiga skillnader. Biblioteksverksamhet kan vara ett viktigt demokratiskt verktyg för att stärka jämlikhet och därmed folkhälsa.

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

Läsa äger - Samarbete mellan olika aktörer som verkar för alla barns rätt till en läsande gemenskap. Läsa äger startades i Botkyrka för att minska sommarlovstappet. Mest tappar de lässköra barnen i sin läsfärdighet. Gapet mellan de som har flyt i sin läsning och de som tycker läsning är svårt ökar när man kommer tillbaka efter sommarlovet. Flera yrkeskategorier behöver arbeta tillsammans för att ta vara på varandras kompetenser så att alla barn blir en självklar del i en läsande gemenskap: lärare, fritidsledare, vårdnadshavare, folk- och skolbibliotekarier samt feriepraktikanter som läsande förebilder.

MIK - medie- och informationskunnighet (MIK) - Paraplybegrepp som omfattar kunskaper, förmågor och förhållningssätt som är nödvändiga för ett aktivt medborgarskap och i folkbildning idag: för att var och en ska kunna ta till sig tillförlitlig information, bilda sig åsikter och göra sin röst hörd. MIK handlar bland annat om att förstå mediernas roll i samhället, kunna finna, analysera och kritiskt värdera information och att självständigt kunna uttrycka sig och skapa i olika medier.

Plan/program - Botkyrka kommun tillämpar en modell med olika typer av styrdokument, där ”plan” hamnar på en lägre nivå i styrdokumentkedjan, och där ”program” därför bäst överensstämmer med den lagstadgade biblioteksplanen som alla kommuner ska ha. Program beskriver i Botkyrka vad kommunen ska uppnå inom ett särskilt eller avgränsat område. I programmet kan kommunen kombinera långsiktiga mål med övergripande kortsiktiga mål. Kommunen kan också lämna förslag på metoder att använda för att uppnå aktuella mål.

Samhällsviktig verksamhet – Enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) finns det verksamheter som är nödvändiga och som samhället och vi som invånare förväntar oss ska fortsätta fungera även när samhällets utsätts för olika typer av påfrestningar. För att kunna upprätthålla samhällets funktionalitet i alla lägen är vissa verksamheter viktigare än andra – de är samhällsviktiga. Definitionen lyder: *verksamhet, tjänst eller infrastruktur som upprätthåller eller säkerställer samhällsfunktioner som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet.* På lokal nivå identifierar kommuner enligt det geografiska ansvarsområdet vad som är lokalt samhällsviktigt inom kommunen samt vad som är samhällsviktigt inom den egna organisationen.

I *Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022–2025*, se nedan, beskrivs biblioteksverksamhetens roll i tider av kris. Begränsad möjlighet att ta del av

PROGRAM

Kultur- och fritidsnämnden

Dnr: KFN/2023:00062

Kod: 1.1.1.1

kunskap och oberoende information kan få särskilt stora konsekvenser i en kristid. Med tanke på bibliotekens centrala roll i samhället, deras trovärdighet samt uppdrag att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning kan biblioteken då spela en viktig roll. Biblioteken fyller en funktion inom totalförsvarets civila del (totalförsvaret är all verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig och det består av militärt försvar och civilt försvar). I grund och botten handlar det om att värna tillgången till faktabaserad och trovärdig information i såväl fredstida normallägen som vid fredstida krissituation och krig.

Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (SKUA) - Språkutvecklande undervisning fokuserar på aktiv och autentisk språkanvändning där olika metoder används för att stötta elevernas språkutveckling i alla ämnen. Eleverna är aktiva och utforskande när de tillsammans under lärarens ledning läser, skriver, och samtalar kring ämnesinnehållet. Undervisningen tar vara på de språk eleven behärskar. När eleven kan använda sitt starkaste språk för att skapa mening skapas goda förutsättningar för lärande. Inom folkbiblioteken används språkutvecklande arbetssätt i bemötandet, för att stötta Botkyrkabons språkutveckling.

Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022–2025 - Regeringen gav i juni 2015 i uppdrag åt Kungl. biblioteket att i samverkan med andra berörda aktörer lämna förslag till en nationell biblioteksstrategi för att främja samverkan och kvalitetsutveckling inom det allmänna biblioteksväsendet. Syftet med uppdraget var att det ska finnas en biblioteksverksamhet av hög kvalitet i hela landet som uppfyller de krav som ställs i bibliotekslagen (2013:801). I den färdiga strategin aviserar regeringen insatser i syfte att utveckla och förstärka bibliotekens verksamhet.

Vidgat textbegrepp - Läsfrämjande utifrån ett vidgat textbegrepp inkluderar berättelser på olika språk, format och uttryck. Begreppet innefattar förutom det skrivna och talade ordet, bild, film och ljud. Det vidgade textbegreppet skrevs för första gången ut i klartext 1994 med argumenten att skolan bör gå i takt med det omgivande och föränderliga samhället där generell mediekompetens blir allt viktigare och det därför inte längre räcker med att behärska skriftspråket.